

ההסטוריה של ריקודי הבטן

המחול המזרחי או בשמם "ריקודי הבטן" נקראים בערבית: "ראקס שארק" שפירושו מחול מהמזרח ומכאן שמם. המחול המזרחי מהווה סמל לריקוד הנשיות הנפוץ ביותר כיום בתרבות המערב. זהו סגנון ריקוד המשלב תנועות מעגליות וחופשיות, הגורמות לחיזוק הגוף הנשי. הוא כולל תנועות חופשיות ושחרור מיני הגורם להעצמת הגוף הנשי ומגדיר מחדש את ריקודי הבטן כסמל לאינדיבידואליות ולשחרור מיני. הריקוד מחבר בין הגוף והנפש ובכך מחבר את הרקדניות ל"ארוטיות הנטוראלית" ותורם להעצמתן האישית. הריקוד משלב נשימה, תנועות אגן אוריינטאליות וחיבור לרוח. התנועות הן ושניות ומתערטלות וסובבות סביב אזורי הפריה והרבייה (אזור החזה, אזור הבטן ואזור האגן), אשר מהוות מעין הקבלה רוחנית בין עולם בני האדם לעולם רוחני. במשך הרבה שנים גוף האישה נחשב כקדוש, מעין ביטוי של החיוניות של כדור הארץ וביטוי של העצמאות של בני האדם על כדור הארץ. הריקוד מדגיש ומוציא מכל אחת את הפוטנציאל החבוי בה. בנוסף לשיפור בדימוי הגוף ולהעצמת הנשיות, לריקוד ישנו אפקט מידי על מצב הרוח.

למחול המזרחי מקורות רבים. את העדויות הראשונות ניתן למצוא במסופוטמיה, במקדשים במצרים וביוון כבר משנת 1000 לפנה"ס. מקורותיו של הריקוד טמונים בראיות ארכיאולוגיות מתרבויות פרימיטיביות שנמצאו בעולם. נמצאו פסלים ותחריטים בדמותה של אמא אדמה בהן מוצגות דמויות נשים בתנוחות עמידה, כריעה ושיבה בעלת איברי רבייה מודגשים, קרי: ישבן וירכיים מעוגלים, שדיים גדולים וכבדים ובטן בולטת המדגישים את פוריותה והשפע שלה. הטקסים והמנהגים לכתות פוליאוליתיות אלו כללו ריקודי פוריות, כיבוד וקדושה. המנהגים משמשים כוחות מאגיים המציגים לידה ומעניקים חיים,

התחדשות ופריון. לרוב הריקוד היה מבוצע על ידי נשים למען נשים. הכוונות היו מכונות "פרוצות מקודשות", שהופיעו בריקוד בפני לקוחות, בעודן נושאות תפילות לאלות.

הרקדניות הקדומות השתייכו למעמדות שונים לפי השבטים אליהם הן נולדו והשתייכו. היו קיימים שני שבטים אשר שילבו את ריקודי בטן כחלק אינטגרלי מתרבותם ושהשפיעו על ריקודי הבטן כפי שהם נתפשים היום: שבט ה"רוואזי" (Ghawazee) ממצרים ושבט "שתיקת הנילוס" (Queleld nail) של אלג'יריה.

רקדניות ה"רוואזי" היו צועניות, לא משכילות והופיעו בעיקר ברחובות כחלק מקיבוץ נדבות. הסטריאוטיפים המיניים השליליים אודות ריקודי הבטן נעוצים משבט זה, שחונכו כבר בגיל צעיר להפוך למפתות ולשלב בריקודיהם גם זנות תמורת כסף. כשהנשים היו מרוויחות מספיק כסף הן היו חוזרות הביתה ונחשבות לשידוך ראוי יותר. בתקופת השלטון העות'מני במצרים נוצרה תנועה ערה של תיירים וחיילים. רקדניות שבט ה"רוואזי" ראו בכך הזדמנות טובה לרווחים והן נדדו בין מחנות החיילים כדי להופיע בפניהם. דבר זה הביך והכעיס את השליט באותה העת, שבתגובה, הגלה את ה"רוואזי" לאסנה שבדרום מצרים כדי לפתור את הבעיה.

בשנת 1880 המחול המזרחי זוכה לפריחה באירופה והוא כונה Salome Dancing. ההשראה לכך הגיעה ממאטה הארי, שטענה שהיא רקדנית בטן אף בפועל היא הייתה חשפנית מהוללת. בשנת 1890 מוצג המחול המזרחי לראווה לעיני כל העולם המערבי בתערוכה ביריד בינלאומי בלונדון, בו הוצגה רקדנית לראווה לעיני כל במטרה למשוך את קהל הצופים. באותה עת היה טמון סיכון גדול בדיבור על איבריה המוצנעים של האישה ועל כן מאורע זה היווה פריצת דרך בז'רגון הדיבור.

הקישור של ריקודי הבטן המזרחיים עם תרבות המערב חל במאה ה-19 על ידי תיירים אירופאים שהגיעו למצרים. הם הראשונים אשר הציגו לתרבות זו ונתנו לה את השם "ריקודי בטן"¹ כדי לתאר את מראית עיניהם. למעשה, הם האמינו כי הריקודים היו וולגריים, זימתיים ובלתי מושכים. אולם הם המשיכו לצפות ולכתוב אודותם כדי לתארם למערב. כשהריקוד הפך לנחלת הציבור הוא קושר לריקוד סקסואלי ובידורי לגברים ומכאן גם הקישור בין ריקודי בטן לזנות².

הפריצה הגדולה של ריקודי הבטן לחיינו החלה עם כניסת ריקודי הבטן אל הסרטים של הוליווד בשנות ה-20 ובכך את המסכים שלנו. התלבושות של הרקדניות נעשו זוהרות יותר, חשופות יותר, צבעוניות ונועזות יותר. שנים אלה גם התחילו הכוריאוגרפיות הראשונות לצוץ- עוד סמל להפוך להיות מערביים יותר. במקום אלתורים נעשו כוריאוגרפיות מסודרות.

בשנת 1926 פתחה בדיה מסבני את מועדון ה"קזינו האופרה" שהיווה לנקודת ציון דרך עבור ריקודי הבטן- היא העלה אותם ממקום של זנות ומעמד נמוך למקום מכובד של הופעות ומופעים לציבור. כמה מן הרקדניות הטובות ביותר החלו את דרכן במועדון האופרה, שאירח בכל ערב את טובות הרקדניות, כגון: תחיה קריוקה, סמיה ג'מאל, נדיה אפק ועוד. עם זאת, כבר אז היה ניתן להיתקל בשלושה סוגי רקדניות: "רקדניות זונות" שלא מכירות את רזי הריקוד ומציעות שרותי מין, "רקדניות במעמד בינוני" שהיו רוקדות במועדונים בינוניים ו"רקדניות במעמד הגבוה" שהיו רוקדות במועדונים הכי טובים ונחשבות לאליטה.

¹ המושג "ריקודי בטן" נולד מהשפה הצרפתית- "Dansu de Ventre". ניתנו לריקודי הבטן גם שמות נוספים, כגון: "ריקוד השרירים", "הריקוד האוריינטלי המפתה", "the ballyhoo", "hoochy coochy" וכיוצא באלה (Giovale, 2007).

² המטבעות שקשורות לצעיף ה"רשרש" המסורתי שלובשים בריקוד מסמל את המטבעות והכסף שהרוויחו הנשים מהופעתן ומשירותי המין שהציעו. גודל המטבעות ומספר התכשיטים העידו על עושר האישה ומעמדה. ככל שמעמדה היה גבוה יותר כך היא הייתה זוכה לשידוך טוב יותר.

בשנות ה-50 חלה דעיכה בריקוד ובסיפורי הפולקלור והם הועלו על הבמות רק כדי לשמרם. סצינת מועדוני החלה החלה לפרוח. מצרים החלה להצטייר בעיני הקהילה המוסלמית כמדינה שסרה מדרכי האסלאם ומחוקיו. משום כך מצרים החלה להטיל איסורים שהוביל לירידה בריקוד וירידה במידת הזוהר שלו. מעוז הריקוד נדד למדינות מתונות יותר כמו: סעודיה- בחריין ולבנון.

בעשורים האחרונים היטמעותם של ריקודי הבטן בארץ תפסה תאוצה משמעותית כמו במקומות רבים בעולם. כיום נשים מערביות השתלטו על הענף ואילו נשים מוסלמיות לא עוסקות בענף זה כי התרבות הערבית אינה מאפשרת להן. הנשים המערביות ניכסו לעצמן את סגנון התנועה המזרחי תוך כדי שהן משחררות את עולם התנועה מהקונטקסט של הדיכוי שהוא בו כיום (מהעולם המוסלמי הפטריארכלי). כיום ישנן דמויות בולטות מערביות מקצועיות בעולם התנועה שמקצעו את הענף וביססו את מעמדן בו.

החל מ-1970 מיליוני נשים ומעט גברים בעשור האחרון ריקודי הבטן הפכו לאייקון חשוב במדינות המערב.

מקורות

אביעזר, י. (1988). המוסיקה הערבית, בלי דעות קדומות. *מוסיקה*, 20. 12-16.

Bryant, R. A. (2002). Shaking things up: Popularizing the shimmy in America. *American music*, Vol. 20 (2). 168-187.

Coon, C. (2005). *Dance and meaning: Analysis of modern-day belly dancers through the context of ancient egyptian dance*. Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of master of art in applied sociology, Arizona: University of northern Arizona.

Giovale, H. (2007). *Undergraduate women, belly dance and body image. Personal narrative and qualitative analysis*. Submitted in partial fulfillment of the requirement for the degree of master of liberal studies. Arizona: Northern Arizona university.

Maira, S. (2008). Belly dancing: Arab-face, orientalist feminism & U.S. empire. *American quarterly*. 317-345.

Rasmussen, A. (1992). An evening in the orient: The middle eastern nightclub in America. *Asian music*, Vol. 2. 63-87.

Shay, A. & Barbara-Young, B. (2003). Belly dance: Orientalism: Exoticism: Self-exoticism. [*Dance research journal*](#), Vol. 35 (1). 13-37.

Worst, F. Pettigrew, S. (2003). Consuming the belly dance. *European advances in consumer Research*, Vol. 6. 187-192.